

A CSOBÁNCI VÁR MÚLTJA ÉS JELENE
The history and present of the Csobánc's fortress

Jelige: Hősi regék, a falak repedéseiben.

*„Ülj mellém a kandallóhoz,
Fel van szítva melege,
Csobánc-várról, Édes-kedves,
Ím! halljad, egy agg rege:"*

1

¹ Magyar Elektronikus Könyvtár: Kisfaludy Sándor: Csobánc
<http://mek.oszk.hu/06200/06222/html/makolt180500003.html>
Megtekintés: 2012.11.14 20:28

TARTALOMJEGYZÉK:

Célkitűzéseim a dolgozat során.....	4
Miért pont a csobánci vár?	4
Hol található a csobánci vár?	5
A Csobánc név eredete	5
A csobánci vár területén zajló változások áttekintése.....	5
A csobánci vár építése és körülményei a XIII. században	5-7
A vár tulajdonosai, a Gyulaffyak	7
A vár a XIV.-XV. században	7-8
A vár a XVI. században.....	8-10
Bajvívás	10-15
XVII. század történései:	16-18
A csobánci vár rekonstrukciós munkálatai és körülményei napjainkban	18-21
Gyulaffy László Hagyományőrző Lovasbandérium:	22-23
Összegzés	23
Melléklet.....	24-37
Irodalomjegyzék.....	38

Célkitűzéseim a dolgozat során

Felvezetésként a csobánci vár történetének legfontosabb, legkiemelkedőbb és legdicsőbb fejezeteit mutatom be. Ezek kapcsán szó esik a vár leghíresebb birtokosairól, a Gyulaffy-családról. A Gyulaffyak legkiemelkedőbb alakja, Gyulaffy László várkapitány életének, pályafutásának és hőstetteinek leírása elkerülhetetlen a vár történetének tárgyalása kapcsán. A török idők hősies várvédő akciói illetve a vár utolsó legendás fejezete, a Rákóczi-szabadságharc alatti ostrom is bemutatásra kerül. A dolgozat kiemelten kezeli az elpusztult vár napjainkban tapasztalt felújítási munkálatait és a várhoz kapcsolódó Gyulaffy László Hagyományörző Lovasbandérium működését is.

Miért pont a csobánci vár?

A csobánci várral a minden évben 10. alkalommal megrendezésre kerülő Gyulaffy-napokon találkoztam először idén, 2012. 07. 14-én. Első kihívásként a vár megmászását tekintetem. A várhoz felérve lenyűgöző látványban lehetett részem. A várból láthattam a Balatont, a Szent György-hegyet, a Keszthelyi-hegyet, a Bakony hegyeit, a Gulács-hegyet, a Tóti-hegyet és ha ez még nem lenne elég, a sümegi és a szigligeti várat is. A várnál Hangodi László² érdekes és izgalmas előadásának keretében meghallgathattam Csobánc, és híres urának és várkapitányának Gyulaffy Lászlónak történetét, ami igen nagy hatást gyakorolt rám. A magyarországi török hódoltsági időszak megismerése foglalkoztat már egy jó ideje, így nem meglepő, hogy mikor kiderült a csobánci vár legfényesebb periódusa erre az időszakra esik, rögtön felkeltette az érdeklődésemet. Egy mozgalmas, szép múltú várról van szó, melynek emlékeit és megmaradt vár darabkáit kár lenne az enyészetre hagyni emberi hanyagságból, nemtörődomségből. Kövek, falrészletek melyek beszélnek, és hősök regéit mesélik el. Mint magyar ember, aki szereti hazáját és annak becsüli múltját, úgy érzem, nem engedhetem meg magamnak, hogy szó nélkül elmenjek egy vár, egy történet mellett, anélkül, hogy meg ne próbálnám annak problémájára felhívni a figyelmet. A rekonstrukciós munkálatok fizikai és pénzügyi nehézségeire. Úgy, mint azt pár elhivatott környékbeli és az ország különböző szegletéből ideutazó várszerető teszi évek óta. Feladatom, feladatunk váraink emlékének megóvása, ápolása az utókor számára.

² Hangodi László: Wass Albert Könyvtár és Múzeum (Tapolca) munkatársa, a csobánci vár történetének kutatója.

Hol található csobánci vár?

A Balaton-felvidéken, Gyulakeszi község mellett, Tapolcától 4 kilométerre. Nagyvázsony, Szigliget és Sümeg szomszédságában.

A Csobánc név eredete

Először is vizsgáljuk meg Csobánc nevének eredetét. Csobánc várának neve, a Csobán személynév kicsinyítő képzős változata. A török „csobán” szó magyarul pásztort jelent.³

A csobánci vár területén zajló változások áttekintése az őskorban

Csobánc története jóval korábbra tehető, mint az 1300-as évek. Legkorábban az új hazát és új szállásterületet kereső népek sokasága jelent meg a Kárpát – medencében ezen a vidéken, amelyre a földben találta számos kerámia szolgál bizonyítékul. Következő fellelhető időszak a késői bronzkor végére tehető. Urna-mező kultúrát, magaslati terepet hoztak létre az ide vándorolt népek. Mikor egy új nép érkezett a vidékre az, csak úgy tudta elfoglalni a területet, ha az előtte itt szállást foglaló népet kiirtották. A megerősített magaslati telepeket az arisztokrácia lakta fa és kőépítésű palotákban. A szolgálok, földművesek, állattenyésztők a hegy lábánál foglaltak maguknak szállást. Az őskor végétől az Árpád-kor időszakáig, azonban nincs régészeti bizonyíték, ami alátámasztja azt, hogy voltak népek, melyek a csobánci vár területén éltek volna.

A csobánci vár építése és körülményei a XIII. században

A csobánci vár a Tapolcai – medence keleti szélén magasodik a finom szőlőket termő bazalthegyen. A hegy igen finom borokat ad, az ínyencek számára. A vulkanikus eredetű hegyről 360°-os szögben zavartalan a kilátás.

Csobánc hegye a XIII. század közepén a Keszi várjobbágyok tulajdona volt. A vár építését becslések szerint az 1250-es években kezdhették el. Ezt onnan tudjuk, hogy 1255-ben egy birtokperrel foglalkozó oklevél megemlíti, hogy épül egy kőház a Csobáncon. Az ítéletlevélben említett csobánci kőházzal, a későbbi vár őstét feltételezhetjük. Nem várnak nevezi, ennek okai a következők lehetnek: az egyik, hogy még nem rajzolódott ki az „erődítettségi jellege”, a másik pedig a kor várbeli fogalmának eltérése lehet.

³ Csorba Csaba: Regélő váraink (Magyar Könyvklub, 1997) 52.o.

Tudjuk a várról, hogy 1272-re viszont már felépült, melyet egy határjáró oklevél bizonyít, amit egy Sixtus nevezetű esztergomi olvasókanonok készített.⁴

A XIII. században feltételezhetően az erősséget szárazárok vette körül. A várudvart valószínűleg gerendákból rótt palánkfal övezte, vagy egy kőfal, aminek, ma nem található földfelszíni része. A legkorábbi várfal, a belső és külső vár fennsíkot körülölelő kerítőfal. A várnak volt egy olyan időszaka, mikor két részre különült el, egy úgynevezett belső várra és egy külső várra. A belső vár egy kisebb területű vár volt, mely a tulajdonosok, belső szolgálók, fegyveres őrség és a várnagy lakóhelyeit képezte. Itt találhattuk a különböző raktárakat, borospincéket, hadiszertárat, víztárolóhelyet.

A külső vár valamely belső vár oldalfalához csatlakozva épült fel a belső várhoz. Sokkal nagyobb alapterületű volt, mint a belső vár, magába foglalta az egész hegytető fennsíkját. A helyszínen különböző rommaradványok jelzik az egykori helyét, továbbá a felszínformák, még az egykori külső vár bejáratát is. A külső vár első vonalbeli védelmi szerepet látott el. A külső várfalak őrsége fogadta az ellenséget először. Olykor egy ilyen külső vár meghosszabbíthatta a várostromot, melyben kifáraszthatta és legyengíthette az ellenséges csapatokat. Békeidőben a külső várnak a gazdálkodásban volt jelentős szerepe. Udvarán helyezték el az ólakat, istállókat, karámokat, sütőházakat, malmokat, itt tárolták a lekaszált szénát és a tűzifát is. Itt éltek az állatokat gondozó szolgálók, várőrség katonái és azok családtagjai. Tartozott hozzá egy nagyobb tér, mely alkalmas volt fegyvergyakorlatok végzésére különböző fegyverekkel. (Íj, számszeríj, lándzsa, kard, buzogány, harci szekerce, alabárd, kókány.)

A külső vár pusztulásának sajnálatos időpontját pontosan tudjuk, mely időszakra esik. Az 1540-es, 1550-es években a Gyulaffyak birtokait vagy elfoglalták a törökök vagy oly mértékben adóztatták melynek fizetését képtelen volt a család teljesíteni. Így jelentős anyagi veszteség következett, már képtelenek voltak az akkor már elsővonalbeli végvár karbantartására, őrsége ellátására. Ezért a család kénytelen volt a külső vár falainak karbantartását nem finanszírozni tovább. A csobánci vár, így volt kénytelen, egyosztatú hegyivárként szembenézni a nemsokára bekövetkező török ostrommal. 1569-ben a bécsi Udvari Haditanács utasítására egy itáliai Giulio Turco nevezetű hadmérnök járta körbe a magyar várakat, melyekről alaprajzokat és távlati rajzot is készített. Így jutott el Csobáncra is

⁴ 2012. 07. 13.-15. Gyulaffy-napok keretében: Hangodi László történész előadásának feldolgozása alapján.

Turco, aki az alaprajzon jelöli a fennsík peremén elhelyezkedő várfalat, de csak satírozással, hogy egykor ott lehetett. Csupán felvonulatnyomokat talált.⁵

Vízrajzilag is más képet mutatott Csobánc. Felső-Szarvasvölgy irányából kanyargott egy patak, mely alsó szakaszán folyóvá alakulva folyt az Eger-patakba a Gyűr-hegy nyugati oldalán. Ma ennek a pataknak, már csak kiszáradt nyomát követhetjük kilométereken keresztül. Idősek regéiből és szerencsés megtapasztalók meséiből tudjuk, hogy egészen tiszta időben a csobánci várból lehet látni az Alpok hegyeit.⁶

A vár tulajdonosai, a Gyulaffyak:

A vár építtetői a diszeli nemesek voltak hajdanán. Viszont az 1300-as években új tulajdonosa lett a várnak, a dél-itáliai eredetű Rátót nembeli Gyulaffy család. Ez a család a XVII. század második feléig birtokolták a várat. A Gyulaffy család őseiről tudjuk, hogy Roland és Olivér lovagok voltak. 1102 környékén a dél-itáliai Caserta városából érkeztek Könyves Kálmán menyasszonyának (Buzilla, más néven Felícia) és későbbi feleségének fegyveres kíséreiént a magyar földre. Melynek bizonyosságát a Képes Krónika is jegyzi: „Ezek után Kálmán király idejében jött Oliverius és Ratoldus az apuliai királyságból. Casertából származtak.”⁷ Ez a Rátót és Olivér vagyontalan itáliai családból származó lovagok voltak, akik szerencsét próbálni jöttek hazánkban. Majd Magyarországra érkezésük után felajánlották szolgálataikat a királynak, amiért birtokadományokat nyertek. Az első ilyen megszerzett terület a mai Gyulafirátót, amit akkor csak Rátótnak neveztek. Erről a területről nevezték el magukat Rátót nemzetségnek. A vár első ura Gyulaffy Demeter mester és a várnagya pedig Csaba mester volt. Nevüket egy büntető eljárás során feljegyzett iratokból ismerjük.

A vár a XIV-XV. században:

A mai csobánci várként ismert terület, amely rombusz alakú, az egykori vár belsővárát képezte. Az egész fennsíkot elfoglalta az erődítményrendszer, amely a külső várrész volt valamikor az 1300-as években. A várfalak a hegyperemen futottak körbe. A csobánci vár a XIV. században az Észak-Dunántúl legnagyobb vára. A várhegyre vezető úton található egy romtemplom, melyet csak Rossztemplomként emlegetnek (lásd 3-as számú kép). A Gyulaffy

⁵ Hangodi László: Csobánc vára és urai a középkorban (Tapolca, 2004) 41.-44. o.

⁶ Hangodi: i.m.: 11.-12. o.

⁷ Hangodi László: i.m. alapján: Képes Krónika: Fordította: Bellus Ibolya (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986)

család az 1300-as években élte virágkorát és a vár is. A vár ekkor volt a legnagyobb. Majd ahogy szegényedett a család egyre kevesebb pénze jutott a vár külső falának erősítésére, karbantartására, amely a későbbi sajnálatos pusztuláshoz tetemesen hozzájárult. Később, 1490 nyarán találkozott először ellenséges hadinéppel a vár. Ez a bizonyos ellenség a trónkövetelő Habsburg Miksa volt, aki betört 16-18 ezer fős seregével (szolganépekkel és a csőcselékkel együtt 60-70 ezer fő) a Dunántúlra. Gersei Pethő Katalin az özvegy várúrnő és fia rettegve hallgatták, ahogy a Habsburg sereg elhalad a vár alatt. De nem támadta meg a várat a több tízezer főből álló sereg, hanem egyenesen haladtak Fehérvár felé, hogy Habsburg Miksa királlyá koronáztassa magát. Sikert is neki elfoglalnia Fehérvárat. II. Ulászló király Kinizsi Pált és Báthory Istvánt, a Fekete Sereg két vezérét kérte fel Habsburg Miksa elleni műveletek megszervezésére. Ekkor vált a csobánci vár hadi szerepe jelentőssé.⁸ Kinizsi Pál elkezdte megszervezni az ellentámadást. A somlói várnagyot Leányfalusi Ágostont a csobánci várba rendelte. Megerősítették a külső falakat, a sáncot és bizonyos feltételezések szerint a farkasvermet és a ciszternát is ekkoriban létesítették.⁹ Kinizsi elrendelte a vár megerősítését. Fennmaradt írásos feljegyzések bizonyítják, a vár megerősítését, új épületek építését a vár körül. 1491 tavaszán megindult az ellentámadás és sikerült kiverni a németeket, cseheket az országból.

A vár a XVI. században

A következő időszak, amelyet a várral kapcsolatban meg kell, hogy említsek az a 16. század közepe a magyarországi török hódoltsági időszakra esik. Az ország három részre szakadása, Erdély leválásának időszaka volt ez. A török az ország középső részét birtokolta az ország legfontosabb részét a Duna jobb és bal partját. Folyamatosan bővítette területeit. 1540-es évekre sikerült a törököknek területet szereznie egészen a Balaton déli partjáig. A déli parton egyedül Fonyód vára tudott ellenállni a török területszerzőknek.¹⁰ Az 1546. évi országgyűlés elhatározta a vár megerősítését „mert a török szemet vetett Zalára.”¹¹ Így a Balaton északi részén elhelyezkedő várai, Tapolca, Hegyesd, Szigliget, Nagyvázsony és a csobánci vár is első vonalbeli végvárakká váltak. De nem csak a várakat, hanem minden más építményt is megerősítettek, felkészülve a török betöresre.¹² A Csobánc vára a győri parancsoknak volt alárendelve. Ekkortájt a vár ura Rátóti Gyulaffy László, aki 1540-es években vette át a vár

⁸Hangodi i.m.: 140. o.

⁹Csorba i.m.:53.o.

¹⁰Hangodi: idézett előadása

¹¹Hangodi i.m.: 243. o.

¹²Hangodi i.m.: 147.-148. o.

irányítását. Gyulaffy László már tizenhat éves korától fogva katonáskodott. Édesapja nemcsak a harcászat művészetére, hanem a tudományokra is oktatta. ¹³Első parancsnoka Telekesi Imre veszprémi várkapitány volt, aki mellett sikerült megvívnia első török ellenes csatáját 1549-ben Tordánál, ahol sikerült egy ezerfős török portyázó csapatot leverniük. Pár évre rá híres törökverő bajvívóként emlegették. Versengős könnyűhátú lovas vitéznek és magyar Achillesnek nevezték a törökök. Ami akkoriban igencsak nagy bóknak számított, ugyanis ekkortájt igyekeztek a magyarok és a törökök egymást a leggyalázatosabb szavakkal illetni. Miért is nevezték Magyar Achillesnek? Több ízben bebizonyította bátorságát mezei csatákban, várostromokban, bajviadalokban. Ormányi Józsa Deák korabeli krónikás, aki rendkívüli pontossággal jegyezte le a balatoni végek eseményeit, megemlíti Gyulaffy László túlzott vakmerőségét is. Többek között az a történet is őrzi bizonyosságát, hogy 1561-ben Gyulaffy néhány gyalogjával Apátiban ebédelt nem törődve azzal a ténnyel, hogy akkoriban Hegyesd vára, a törökök kezében volt. ¹⁴Kétszáz török lovas és ugyanennyi gyalogos védte a hegyesdi várat a csobánci vár két tucatnyi emberével szemben. ¹⁵

Egyéb történet is igazolja ezt az állítást. Miszerint Gyulaffy nemcsak vakmerő, bátor, hanem eszes katona is volt. 1554-ben a Balaton-felvidéken fosztogató törökök és vezérük Juszuf bég megindult Csobánc vára ellen, ugyanis tudomásukra jutott, hogy Csobánc várőrsége a szomszédos szigligeti vár felmentésére indult. ¹⁶Gyulaffy László gyorsan maga köré gyűjtötte embereit és bízta őket, ne csüggedjenek, és ne bánják, hogy ily kevesen maradtak hisz a szigligetieknek segíteniük kötelességük. De mit is tegyenek, ha már így alakult helyzetük. Végül Gyulaffy László fia adta az ötletet, aki szalmából és rongyból készített magának játékkatonát. Miért is ne lehetne a csobánciaknak is több katonája. Így, rongyból és szalmából készített katonákat a várőrség, mely messziről azt a látszatot keltette a török katonákban, hogy a várfal tömve van a várat hősieken megvédeni kívánó katonával. Miután szembesült a török a helyzettel, Gyulaffy László kihívta párbajra Juszuf béget. Juszuf bég sokkal nagyobb volt Gyulaffy Lászlónál, de ennek ellenére egy jókora csapással sikerült végeznie a magyar vitéznek a török béggel. ¹⁷

1570-es években az Erdélyben tartózkodó Gyulaffyt megkérdezte Gyulaffy Lestár (unokaöccse), hogy a bajvívások hogyan zajlottak fiatal korában. Erre azt mondta Gyulaffy

¹³Hangodi i.m.: 199.o.

¹⁴ Hangodi: idézett előadása

¹⁵ Csorba i.m.: 53.o.

¹⁶ Ugyanis volt egy megállapodás a szomszédos várak között, hogy segítik egymást baj esetén.

¹⁷ Illés György: Végek dicséretetek, Magyar végvárak (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1985) 67.-69.o.

László, hogy „nevezetes fő törökkel életemben halálos bajt ötször vívtam, egyéb vívásaim számát, kiváltképp azt Balaton jegén valókat magam sem tudom.”

Bajvívás:

„Nincs szebb elmúlás a hősi halálnál” – így tartották a végbeli világ vitézei.¹⁸ A XVI. század vitézi szellemisége és erkölcsi iránymutatása különösen azért fontos, mert új élet reményét teremtette meg a magyarságban. Ugyanis a Jagellók kora hanyatlást hozott a magyarok fejére, melynek hatására szerencsére feléledt a nemzeti öntudat. Ez eredményezi a végbeli élet és a végházak létrejöttét. A vitézlő rend létrejötté egyesíti a különböző társadalmi osztályokat. A főurak, a nemesek és a jobbágyok egyenlősége jön létre, megszűnnek a társadalmi különbségek. A rend megalkotja saját jogait, melyeket ugyan a törvény nem ismer el, de ez a végbeliek döntéseit nem befolyásolja. A vitézlő rendet olykor a szükség rávitte a fosztogatásra ugyan, de becsületükre válják, hogy emellett 150 éven át védték életüket is feláldozva a városok és a falvak népét.¹⁹ A XVI. századi leveleikben a törökök azt írják, tudomásuk szerint csupán két vitézlő rend létezik, az egyik a sajátjuk a másik a magyaroké.²⁰ Ezek a viadalok, egyfajta közeledést is eredményezett a két vívó nemzet között. Ellesték egymás szokásait és az öltözködésük is egyre jobban kezdett hasonlítani. A viadalok, titkos hadijátékok, hozzátartoztak a XVI. századi vitézi élethez. Ha leleplezték ezeket a tiltott vívásokat, büntetéssel sújtották a résztvevőket.²¹ A bajvívás egyfajta kötelesség volt, amiért minden kötelék eltérhető volt a vitéz számára. Csak a vitézi tisztesség számított mindenekelőtt.

„Ha valakinek nehéz, ne vegye magára, de aki embernek tudja magát, a próbákon forogjon s ne az asztal mellett.”²²

Olykor egy személyes bajvívó küzdelem felért egy csata győzelmének értékével, ha az erkölcsi vonatkozásait, a nemzeti becsület táplálását illeti. A törökök is nagyra becsülték a győztes bajvívót, például Túry György neve oly híressé vált, hogy Ázsiából is érkezett török bajvívó, aki küzdeni kívánt vele. Számtalan író és költő örökíti meg a végbeliek életét. Többek között Tinódi Lantos Sebestyén, Zrínyi Miklós, Balassa Bálint. A külföldiek közül a

¹⁸ Takáts Sándor: A török-magyar bajviadalok (Attraktor, 2012) 9. o.

¹⁹ Takáts i. m.: 11. o.

²⁰ Takáts i. m.: 13. o.

²¹ Takáts i. m.: 15. o.

²² Takáts i. m.: 9. o.

német Gobelmann megírja a hős magyar vitézek vívásait. A nép úgy tartja, csak „*addiglan él az ember, amíg vitézi tisztessége vagyon.*”²³

A bajvívás típusai:

- Első hasra vagy hanyatt esésig.
- Első könnyű sebig.
- Első nehéz sebig.
- Halálig.

Az előzetes megállapodásban megegyeztek, a bajvívás módját, a végbeli szokástörvénybe foglaltak adták.

A bajvívás módja:

Kétféle módon történhetett:

- gyalog
- lóháton

A török és a magyar bajvívók, nem tartották vitézhez illőnek a lőfegyvert, úgy vélték annak használatához, nem kell annyi erő és ügyesség, mint más fegyverek forgatásához.²⁴

Használt fegyverek:

- szablyát
- kopját
- kardot

A bajvívás török-magyar végvári szokás. Előre kiszemeltek egy személyt, török vagy magyar részről és azt kihívták egy adott időpontban és helyen párviadalra. Előzetes megállapodást kötöttek. Azonos számú magyar és török létszámú katonának kellett megjelennie a helyszínen. Azonos számú túszt (kezes) cseréltek mindkét oldalon, akik a vívás tisztaságáért feleltek az életükkel, ugyanúgy, mint a párbajbírák is. A kezesek a legismertebb és a legpróbáltabb vitézek közül kerültek ki.²⁵ Az igazlátók (párbajbírák) feladata volt, hogy letapogatták a vívókat, hogy felderítsék, van-e náluk rejtett fegyver, összehasonlították a

²³ Takáts i. m.: 17-18. o.

²⁴ Takáts i. m.: 20. o.

²⁵ Ha nem volt tisztességes a küzdelem, kivégezték a túszoikat.

penge hosszúságát illetve végignyalták a pengéjét, a fok élét a fegyvernek, hogy biztosítsák, az ellenfeleket egyiknek sincs bekenve a fegyvere méreggel. Ami azért volt fontos, mert ha be volt kenve méreggel a fegyver egy karcolástól is megbódulhatott az ellenfél, ami megkönnyíthette a cselhez folyamodott vívó dolgát. Mielőtt a bajvívás megkezdődhetett volna, hosszadalmas intézkedések előzték meg. Először is kedves levélben, ajándékot mellékelve (madártoll, fegyver, daliacsizma stb.) kérték fel az ellenfélt vívásra. Ha nem jött válasz, akkor ezt egy kicsit szúrósabb hangnemben egy úgynevezett „kötődző levél” követte, végül a legsértőbb a mocskos levél következett, ami annyira sértő volt, hogy aki visszautasította, az örök szégyenben élhetett. A mocskos levelet a vár íródeákjának diktálták le a várkapitányok. A mocskos levelet általában széttépte a címzett, de fennmaradt néhány darab. Gyulaffy Lászlótól csak egy ilyen mocskos levél maradt ránk, pedig vívásainak számát tekintve, bizonyos, hogy többet íratott. Enyegi Török Ferencz pápai kapitánnyal és Túry György várpalotai kapitánnyal közösen fogalmazták meg ezt a fennmaradt levelet, ami a budai pasának, Szokoli Musztafának szólt. A budai pasa levele előzte meg ezt a mocskos levelet, amelyben azt írta, hogy „ebhitű sehonnaiak adjátok át nekem, Palota meg Veszprém várait, mert az nekem kell.” Török Ferencz, Túry György és Gyulaffy László a levélben hármas párviadalra hívták ki Szokoli Musztafát, akit különböző szitkokkal illetek. Úgy tervezték először Törökkel, aztán Túryval majd Gyulaffyval vív meg a török. Így szól a törökhöz írt levél: „Az te leveledet megértettük, kiből kitetszik minden embertelenséged; mert ha te főember volnál s jámbor, ki tisztességedet szereted, efféle hazug, álnok latorsággal nem kereskednél. Mert azt te magad jól tudod, hogy amiről te minekünk írsz, abba hazudsz, mint afféle embersége elfeledett, ki az mi tisztességünkben álnokul, mordályul akarsz praktikálni... Jól esméred magadat, hogy karddal, az mivel jámbor vitézemberek szoktak ellenségnek ártani, nem vagy elég reá, tehát árulólul, latorul, ebül hazudsz...”²⁶ Török Ferencz folytatta a levelet: „Mi szabad nemzet vagyunk, uraságunk és becsületünk is van, de te Musztafa hitvány rab vagy s minden órában nyakadban az istráng, mint budai Oroszlán basának.” A levél közepét Gyulaffy László töltötte ki: „Ha véletlen szerencse Török Ferencz uram kardjától megtartaná hitvány életedet, én akarom rajtad keresnem a tisztességemet, de nem hazug nyelvvel, mint te, hanem éles szablyával.” Végül a levelet Túry György szavai zárták: „Továbbá én, Túry György, mikor te mindezekből megmaradnál is, az én tisztességemet meg akarom oltalmazni, úgy, mint vitéz ember szokta tisztességét oltalmazni; nem álnokul, hamis, hazug nyelvvel, mint te! Erre harmadnapig választ tégy, ha elkezded; mert aztán mind

²⁶ Takáts i. m.: 40. o.

bégeknél, basáknál, még az te császárodnál is oly leveleket látsz, hogy vagy apád alá kell búvnod, vagy elő kell hoznod a te hazug szájadat.”²⁷ Szokoli Musztafa a budai pasa nemcsak, hogy kitért a párviadal alól, de válasza sem méltatta azt.

Legfontosabb lépésként engedélyt is kellett kérni Béctől a víváshoz levélben, ha arra választ nem kaptak, akkor személyesen a királytól. Bizonyítania kellett a generálisoknak, főtisztéknek az udvar előtt, hogy a szóban forgó vitéz, ha nem vív meg, akkor a becsületén olyan folt esik, mely a végház elhagyásához fog vezetni. Ha megvolt az engedély, akkor még számos költségeket nem kímélő lépést kellett tennie a vitéznek. A bajviadalon illetett ünnepi ruhában, szép fegyverrel és jó lóval érkezni, ennek megszerzéséhez akár kölcsönhöz is folyamodtak a vitézek. Két hitlevélről is kellett gondoskodni. Az egyiket a végház kapitánya állította ki, akinél a bajviadal létrejött. A másikat az ellenfél állította ki. A hitlevelekben leírták, hogy mennyi vitéz kísérheti a vívót és a biztonságukról is számot kellett adniuk.²⁸ Valamint megállapították a viadal helyét és időpontját. Ha valaki vétett a szabályok ellen azt, megállították, ami nagy szégyent jelentett.

Visszatérve a kiváló bajvivóhoz Gyulaffy Lászlóhoz, akivel a következő történet 1562-ben esett meg. A hegyesdi vár török várparancsnokát Pajazit agát, hívta ki párbajra. Megállapodtak a vívás módjában is. Eldöntötték, hogy kopjával, szablyával és mellvasban vívnak. Szokásos tortúrán átestek, a túszcserén, a párbajbírák ellenőrizték a fegyvereket és a vívókat. Mielőtt megkezdődött a bajvívás, Gyulaffy a mellvasát, mellpáncélját a török elé dobta ezzel is érzékeltetve megvetését.²⁹ Gyulaffy Lestár, unokaöccse, aki ekkor hat éves volt és az ablakból figyelte az eseményeket később lejegyzí, hogy a török ütése elől elhajolt Gyulaffy, majd azzal a lendülettel úgy mellkasba vágta a törököt, hogy a kopjával átfúródott a hátpáncélján. A kopját a katonáknak csak szekercével sikerült kivenni a halott török testéből. Mint leírja: „Ennél szörnyűbb öklelést még senki sem látott.” Majd levágta a fejét Pajazitnak és kopjára tűzve a várkapu díszévé tette azt. A 2007-es régészeti feltáráskor egy fiatal férfi koponyájának a felét találták meg a régészek a várkapu közelében. Persze csak találgatni és reménykedni lehet, hogy az a koponya darab, talán Pajazit agáé volt.³⁰

Olyan híressé és a török számára félelmetessé vált a neve, hogy nemsokára csak álruhában vívhatott. Gyulaffy Lestár így írt róla: „mert a török semmiképpen reá nem ment volna, mert

²⁷ Takáts i. m.: 41. o.

²⁸ Takáts i. m.: 53. o.

²⁹ A kor bajvivó szabályai értelmében, Gyulaffy László ezzel a cselekedettel nem követett el szabálysértést.

³⁰ Hangodi: idézett előadása

ritkán tört valamely törökkel kopját, hogy vagy meg nem ölte, vagy meg nem sebesítette volna.” ³¹Gyulaffy László a várban nevelkedett és két ízben is megvédte azt a török támadással szemben. Az egyik ilyen eset 1554. november 7.-re virradó éjszaka folyamán történt. A törökök bejutottak a várudvarra a várfalon át, mindezt hangtalanul tették. Ugyanis rájöttek, hogy a szomszédos várak segítik egymást. Ha egy várat megtámadták a törökök, a többi vár jelzett mozsarakkal a többi várnak a veszélyről, amelyeknek védői nyomban ott teremtek a segítségre szoruló váraknál. Ezért a törökök kitalálták, hogy egyszerre támadják a tapolcai-, szigligeti-, nagyvázsonyi-, hegyesdi- és a csobánci várat.

A csobánci várat a pusztulástól az mentette meg, hogy éppen előző este érkezett Gyulaffy László haza a nagyvázsonyi vár kapitányának seregének a kíséretében. A csobánci vár ura mivel késő estéről volt szó, marasztalta vendégeit éjszakára és egy kis italozásra. A nagyvázsonyi kapitány és katonái elfogadták a szívélyes meghívást. Ezáltal az átlagos húszfős várőrség létszáma negyven főre gyarapodott. Mulatságuk végeztével nyugodtan pihentek a katonák. Nádasdi Kristóf írja, aki ekkoriban a pápai vár főtisztje volt, hogy a lándzsájára támaszkodva alvó őrkatonát egy csapással lefejezték úgy, hogy az fel sem riadt érkezésükre. A törökök a földön heverő alvó magyar katonákat megölték álmukban. Szép lassan magához tért a várőrség egy szál ingben vagy anélkül, de rárontottak a betörő törökökre és hajnalra megölték a rájuk rontó katonákat.

A másik eset, amikor a várat meg kellett védeni a pusztulástól 1561 májusában történt. Gyulaffynak egy hajszálon múlt az élete Lovasnál. Egy rajtaütésről hazafele menet megpihent katonáival a lovasi szőlőhegyen. A katonái feltörték a szőlőhegyi borospincéket, ami felett csak azért hunyt szemet Gyulaffy, mert a veszprémi káptalan pincéi voltak, akinek családjával a Gyulaffy család, már háromszáz éve pereskedett. Gyulaffy nem állított őrszemeket, mert nem gondolta, hogy a fehérvári- és a csíkvári törökök a nyomukban járnak. Belihasszán látta, hogy a magyar katonák italoznak a szőlőhegyen és utasította katonáit várják meg, míg a magyarok teljesen lerészegednek. Majd mikor a négyszáz magyar gyalogos katona és százötven lovas elhevert a domboldalon, a török csapatok rájuk támadtak. Kétszáz gyalogost sikerült levágniuk a törököknek, akit nem vágtak le azt, elfogták. Gyulaffy szerencsésen el tudott menekülni 4-5 huszárjának a segítségével, a tihanyi várba. Ez az eset olyan ember veszteségeket okozott melyet sem Gyulaffy, sem felettesei nem tudtak elfelejteni, megbocsájtani. 1562 tavaszán Gyulaffy hosszas szervezőmunkájának köszönhetően és

³¹ Hangodi i.m.: 199. o.

Nádasdy Tamás nádor jóváhagyása után, több ezres magyar had, mely a dúnántúli végvárakból gyűlt össze csoportosult a csobánci hegy fennsíkján. Egy cél érdekében, hogy visszafoglalják a hegyesdi várat. Az ostrom 1562. március 31-én kezdődött meg és április 12-én már magukénak mondhatták a várat. Gyulaffynak olyan hatalmassá nőtt a hírneve, hogy 1563-ban Habsburg Miksa uralkodó még a koronázására is meghívta és aranysarkantyús vitézzé avatta. Gyulaffy pedig egy bemutató bajvívást mutatott be a ceremónia résztvevőinek. Gyulaffy azonban szembekerült az uralkodóval, felségsértő cáromkodásokkal illetve szitokszókkal illette az uralkodót. A várható eljárás elől sógora hívására Erdélybe ment. Számára ez nem volt könnyű döntés, elhagyni az országot, de kényszerhelyzetbe került. Szíve és emlékei a csobánci várhoz fűzték. 1568-ban Gyulaffy Erdélybe költözött, ahonnan soha nem tért vissza Magyarországra.³² A következő szavakkal búcsúzott szülőföldjétől:

„Sok halú Balaton

Jó ború Badacsony

Isten hozzád Csobánc

Engem többet nem látsz.”³³

Báthori István fejedelemtől birtokokat kapott Erdélyben. Magas katonai pozíciókra tett szert, de mégsem volt boldog. Erdélyi fejedelemség mezei hadainak ő lett a parancsnoka. Megnyerte a kerelőszentpáli csatát 1575-ben, amely Erdély önállóságáért folyt a Habsburgok ellen. Ezzel a csatával Gyulaffy tulajdonképpen megnyerte a lengyeli királyi trónt Báthori Istvánnak. Báthori jobbján többször megfordult Lengyelországban, melynek megemlézését végrendeletének feljegyzéseiben olvashatjuk. Ennek ellenére a szíve Csobáncra húzta, amit megerősít egy feljegyzés. Egy török fogságból hazatérő balatoni végek egy vitéze, aki egykor alárendeltje volt Gyulaffynak, Burgurics Ferenc, aki az 1570-es években kerülhetett fogságba a törökhöz, és később bajtársai kiváltották. Hazafelé jövet tudomást szerzett arról, hogy Gyulaffy Erdélyben tartózkodik, és felkereste egykori kapitányát. A találkozásról feljegyzés is készült, amiben elmondja a vitéz, hogy a csobánci vár egykori ura megtört aggként állt előtte, aki sohasem tudta elfelejteni szülőföldjét és a hön szeretett várat.³⁴ Gyulaffy László távollétében testvérei, János és Mihály feladata volt a vár védelme.

³² Hangodi: idézett előadása

³³ Csorba i.m.: 54.o.

³⁴ Hangodi: idézett előadása

XVII. század történései:

1613. majd az 1618. évi országgyűlés elrendelte a csobánci vár megerősítését, de a megvalósítása elmaradt. Csupán a védők létszámának változásában volt némi változás fellelhető. 1625-ben két huszár és huszonegy gyalogos őrizte a várat, majd 1632-ben húsz lovas, huszonöt darabont, pár tisztt és egy tüzérre növekedett az őrség.³⁵

Első vonalbeli végvár a csobánci vár. Parádi Vörös Pál a vár kapitánya, aki skót pallosával védte hőiesen a várat az ellenséges behatolóktól. Ez a skót pallos a Magyar Nemzeti Múzeumban ma is látható.

1669-ben tulajdonos váltás következett be a vár életében. A Gyulaffyaktól megvették a várat az Esterházyak, akik némileg rendbe hozták a falakat. Amíg állt a vár, rendszeresen készítettek várleltárt (inventariumot). Két évre rá, hogy az Esterházyak tulajdonába került a vár, az új tulajdonosok is készítettek egyet 1671-ben, melyet a mellékletben csatolok dolgozatomhoz. Ez a leltár, egy résnyi bepillantást enged számunkra a vár egykori életének színterébe és megkönnyíti a képzeletünk számára a korban lévő barangolást és nem utolsósorban korai magyar nyelvi emlék is.³⁶

1690-es években gyalogos vajdai beosztásban a csobánci várban tevékenykedett császári zsoldban Béri Balogh Ádám a Rákóczi-féle szabadságharcnak a brigadérosává vált és legendás sereg vezére lett.

A Balaton-felvidéken 1705-1709 között zajlottak le a Rákóczi-szabadságharc katonai eseményei. 1707. február 25-én került sor a csobánci vár ostromára, amikor Erdélyből visszavonuló Jean Louis Rabutin tábornok parancsnoksága alatt 12 ezer fős császári sereg haladt el a vár alatt. Simontornya sikertelen megrohanása után Csobánc ellen indult a császári sereg.³⁷ Tudomásukra jutott, hogy a helyi nemesek, asszonyaikkal, lányaikkal és ingóságaikkal a vár falai mögött kerestek menedéket. Zsold és élelem hiányában, úgy vélték, hogy egy ezerfős csapattal megindulnak, hogy bevegyék a védtelennek tűnő várat. A várban Szász Márton kuruc hadnagy harminc karabélyos hajdúval, az utolsó pillanatban érkeztek be a várba. A vár őrsége rendelkezett, két darab kétfontos kis kaliberű tábori ágyúval, egy régi szakállas puskákból összeszerelt ötcsövű (seregbontóval) halálorgonával és két mázsa

³⁵ Csorba i.m.: 55.o.

³⁶ MOL: Esterházy-cs. hg. ág. lvt. P-125 Pál nádor iratai 52.cs. 115.k. No.11687. /Filmtár 4752. doboz/

³⁷ Csorba i.m.: u.o.

lőporral. Ezt onnan tudjuk, hogy pont az eset előtt készült egy tűzérési várleltár. Ez a leírás a mai napig olvasható a sümegi múzeumban. Tehát ez a harminc felfegyverzett hajdú és ugyanennyi környékbeli nemes védte a várat, akiknek védőerejét kiegészítették feleségeik, lányaik, nagymamáik. A leányok, asszonyok ólmot, szurkot, vizet melegítve, sziklákkal, gerendákkal, malomkövekkel várták a közeledő császáriakat a várfalaknál. Az ellenséges katonák három irányból mászták meg a hegyet. A várkaput berobbantották és felszólították a vár népét, hogy adják meg magukat és akkor épségben távozhatnak. Erre, a vár népének egy sortűz leadása volt a válasza. Igyekeztek létrákon bemászni a várba a császáriak, nem túl nagy sikerrel. Feljegyzések szerint egy katonának sikerült a létra tetejét elérnie, de azt egy Gyulakeszi asszony derékon fogta és lehajította a várárokba. A létrára mászókat lelőtték. A töltött fegyvereket a lányok, asszonyok adogatták férjeiknek, fiaiknak, unokáiknak. Egyszerűen nem tudták megközelíteni a várfalat az ostromlók. Az egyik védő fejbe lőtte az ostromot vezénylő ezredest, Kreutz tábornokot, ami zavart okozott a katonák között, akik ennek hatására futásnak eredtek. Szászi Márton alhadnagy felismerve a helyzetet, harminc hajdúval, szablyával kiment a várból és lesöpörték őket a várkapu előteréből. A ostromló csapat hanyatt-homlok menekülni kezdett lefelé a hegyoldalon. Lőpor hiányában a védők, az előre fölkupacolt szikladarabokat és a gerendákkal összekapcsolt malomköveket és púposra rakott szekereket gurítottak a menekülő ellenség felé, akiket halálra gázoltak. Az ostromban lőtt sérüléstől nem halt meg sok katona, a védőknek nem volt halottjuk. Sebesültjük volt, de halottjuk egy sem. A támadók közül lőtt sérülésben többen sebesültek meg, mint ahányan meghaltak. Viszont a rájuk zúduló szikladarabok hatalmas emberveszteséget okozott a várat támadóknak. Az ezerfős csapatból négyszáz közkatona és ötvenkét tiszt halt-, vagy sebesült meg. Bottyán János kuruc generális, aki főparancsnok volt a Dunántúlnak, egy levelében megjegyzi a megfutamított ostromlók szégyenteljes menekülését, akik a csobánci diadalnak nevezett ostrom után sebesen elhagyták Magyarországot is. A vár hadtörténete 1709-ben befejeződött. A közeledő császári sereget, ami a szabadságharc kimenetelét eldöntő ellentámadást hozta, nem várta be a várőrség és harc nélkül elhagyták a várat. Mielőtt kivonult volna a várőrség a várból, előtte megrongálta azt, hogy amikor a császári generális serege ideérkezik, egy romba dőlt, kifosztott várat találjanak az egykor dicső csobánci vár helyén.³⁸ 1713-ban egy tisztartó Gyulakesziről jelentésében azt fogalmazta meg Tatára, hogy a vár lerombolt és elhagyatott. 1722-ben egy szolgabíró is romként említi a várat.³⁹

³⁸ 2012. 07. 13.-15. Gyulaffy – napok keretében: Hangodi László történész előadásának feldolgozása alapján.

Két évszázad csend következett a vár életében. 1861 nyarán Rómer Flóris Tapolca vidékén készített régészeti vizsgálatokat, amikről jelentős helytörténeti feljegyzéseket készített. Ő volt az első tudományos leírója és vizsgálója volt a csobánci várnak.

1953-ban volt egy korlátozott régészeti feltárás, Gerő László építész vezetésével, ahol belebebe túrtak a romok közé. Előkerült a feltárás során a befalazott korai gótikus kapu, az egyik ciszterna, reneszánsz ablakkeretdarabok és még több várrészlet is.⁴⁰ Ez a „feltárás” inkább káros volt, mint hasznos, mert a kiásott részeket, nem állították helyre, de vissza sem temették. Így amit kiástak meg is semmisült. Például a megtalálták a befalazott korai középkori várkaput, melyek sarokkövekkel voltak kirakva és díszítőfestékkel díszítve. Melyről fényképet készítettek és dokumentálták, amiből ma láthatjuk, hogy hogyan nézett ki egykor. A várkapu felett még állt a fal, körülbelül nyolcvan centiméter magasságban. Ma ennek a várkapunak az első szárkövét lehet megtalálni. 2003-ban azonban néhány elszánt ember megalapította a Csobánc Váráért Alapítvány és a Gyulaffy László Hagyományörző Bandériumot azzal a céllal, hogy megmentse a várat illetve kor hagyományait ápolják. A csobánci vár múltját hirdessék. 2003-ban a felvezető utat készítették el az önkéntesek, majd 2007 nyarán megkezdődött a vár régészeti feltárása és helyreállítása.⁴¹

A csobánci vár rekonstrukciós munkálatai és körülményei napjainkban:

A vár rekonstrukciós munkálatai 2002-ben kezdődtek. Rettentő rossz állapotok uralkodtak, melyek nemcsak a várra magára vonatkozott, hanem maga a feljutás is szinte lehetetlennek bizonyult. Aki járt már fent a hegy tetején, mint egykor a törökök, vagy mint jómagam, az át tudja érezni a feljutás nehézségeit. Azok számára pedig, akik még nem jártak a Balaton-felvidék, a XIV. századi Észak-Dunántúl legnagyobb várában, azoknak csak túlzásnak tűnhet, ha azt mondom már értem, hogy a hősie védők mellett, miért nem volt bevehető a vár. Még megfelelő úton, ami ma már ki van alakítva a látogató számára, még azon is nehézkes a feljutás, a hegy meredeksége miatt. De azt gondolom, hogy mindenképp pótolja az ide látogatót a kilátás a hegy tetejéről, és az a meleg érzés, mely eltölti mindazokat, akiket megérint hazánk egy dicső pillanatára emlékeztető helyszín. Így érthető, hogy néhány helybéli

Illés Györgyöt és sok más forrást cáfol meg ezzel Hangodi László, akik azt az elméletet tartják helyénvalónak, hogy a várat a császári hadvezetőség robbantotta fel.

³⁹ Csorba i.m.: 56.o.

⁴⁰ Illés i.m.: 70.o.

⁴¹ Hangodi: idézett előadása

illetve a környéken élő lakos úgy döntött túl kedves számukra ez a vár, mintsem, hogy tovább kelljen nézniük pusztulását. Mint kiderült Németh Gyula a csobánci várkapitány, már gyerekkora óta ismerte és szerette a várat. Olyasfajta kapocs fűzte a várhoz, melynek gyermeki rajongása, felnőttként egy olyan cselekménysorozatot indított el, amely ha nem következett volna be, valószínűleg unokáink már csak hallomásból ismerhették volna az egykor a török által bevehetetlen váróriást. Eleinte barátok fogtak össze, hogy e nemes cselekedetet véghezvigyék, de most már örömeikre, egyre több segítség érkezik országszerte a vár megmentésére. Nem volt zökkenőmentes az út és ma sem az. Először a feljutás anyagi költségeit saját erőből kellett finanszírozniuk. 2003-2006 között a várfalakat és a szárazárkot tisztították meg a növényzettől és a szeméttől, illetve a felvezető utat tették rendbe *(lásd 4-es számú kép)*. Ez a munka a mai napig folyamatosan zajlik. Jól láthatóak az önmagukban álló támpillérek, mely az egyik érdekessége a várnak. A falhoz építették egykor utólagosan hozzá a támpilléreket és mégis azok maradtak fenn tovább.

2007-ben elkezdték a vár felújítását. A felújítási munkálatokhoz azonban csak régészek közreműködésével foghattak hozzá, ami napi szinten 70 ezer forintos kiadást jelentett a felújítók számára. Szerencsére amióta az első munkálatok megkezdődtek, nem volt egy olyan év sem, mely hasztalanul telt volna el. Voltak ásatások, 2008-ban, 2009-ben és 2011-ben is. A 2011, 2012-es év az állagmegóváról, konzerválásról szólt nagyrészt. Konzerválták a falakat. Sikerült nemcsak a várra és a feljutási útvonalra időt, pénzt és energiát szakítaniuk, hanem a vár természeti kincseit is meg tudták óvni.

2007-ben a D-i (Balaton felé eső rész). 2008-ban a K-i falszakaszt ásták ki a föld alól és újították fel, ez a legjelentősebb falszakasz, ami előkerült. *(lásd 8-as, 11-es, 12-es számú kép)* A K-i fal külső, a száraz árok felé eső oldalában található a "köraktár", ahol jelenleg is 300 m³ kő van felhalmozva, melyeket a falazásba tudnak majd felhasználni.

A törmeléket, az árok másik oldalára szállítják a munkagépek, amit majd egy "csúszdán" engednek le a völgybe, hogy azután elszállíthassák, mert már nem tudják tárolni.

2009-ben a DNy-i falsarkot ásták ki a föld alól és részben feltárták a Ny-i falszakaszt is *(lásd 14-es számú kép)*. Előkerült a D-Ny-i falszakasz „L” alakú építményének egy részlete is *(lásd 16-os számú kép)*. A kőművesek falazása látható a kiásott alapokra. Ha jól megnézzük a 14-es számú képet láthatjuk, hogy a sötét szín a régi építményt jelzi, a világos az újonnan, felújításkor rakott részt. 2009 szeptemberében előkerültek az alapfalak. 2009 decemberében pedig az alapfalra ráhúzták a falat *(lásd 14-es számú kép)*. 2009-től folyamatosan folyt az

Öregtorony (belső), beomlott részének a kiásása is, ahol több mint egy emeltnyi omladékot kellett kézi erővel eltávolítani. Ehhez egy futószalag nyújtott segítséget.

2011-ben: az Öregtorony Ny-i előterében, a várudvar felőli "füves domboldalt" távolították el, amely alatt újabb épület (terem) alapfalai kerültek elő *(lásd 17-es számú kép)*. Ma ennek járófelszínét fedi téglaburkolat. Az eredeti is az volt, de erre egy kopóréteg került mai téglákból, hogy az eredeti ne sérüljön. *(lásd 18-as számú kép)* 2010-2012-ben feltárták a D- i falszakasz maradék részét is. Ezeket azonban pénz hiányában vissza kellett temetni ugyanis sajnálatos módon nem jutott pénz a kiásott falak konzerválására. Gyakorlatilag néhány millió Ft-on múlik, hogy Balaton D-i részére eső teljes falszakaszt láthatóvá tegyék a turisták számára.

Létrejött egy alapítvány, a Csobánc Varáért Alapítvány. Az alapítvány tagjai, támogatói fizikai és anyagi támogatással egyaránt segítik a csobánci vár feltámadását. A céljuk a vár romjainak megmentése, állagmegóvása, felújítása. Ezen kívül igyekeznek megóvni a várat körülvevő természeti kincseket is, mint említettem. A védett növény- és állatvilágot. Kifogyhatatlannak tűnő terveik között szerepel, hogy a közeljövőben folytathassák a régészeti feltárásokat, a meglévő falak földfelszíni részeit felújíthassák. Egyelőre még nem bolygatva a földfelszín alatti részeket. Illetve ezeket a földfelszíni részeket szeretnék konzerválni. Legközelebbi terveik közé sorolják az öregtorony és környékének felújításának folytatását, magát a boltozatot, majd fa szerkezetet ráépítve, kilátót létrehozni.. Hosszú távú céljaik közé tartozik, hogy a csobánci vár önfenntartó legyen. Eljusson arra a szintre a vár állapota, hogy pénzt tudjanak szedni belépőjegyekért, amely biztosítaná a vár fenntartását illetve a jövőbeli felújítási költségeket is finanszírozná. Továbbá a váron belüli részeket is szeretnék felújítani és a ciszternát kiásni, amely érdekes dolgokat rejthet. De ennek megvalósításáig még nagy utat kell megtenniük és az út során remélhetőleg sok hűség és motivált útitárs is csatlakozik. Anyagi segítségekre csupán idén nyílt lehetőség az állam részéről. Németh Gyula, kérdésemre, hogy mit gondol minek köszönhető az, hogy eddig nem segített anyagilag a csobánci vár felújítási költségeit tekintve az állam, illetve, hogy minek köszönhető a támogatás, talán a vár fokozatosan növekvő népszerűségének. Azt válaszolta, úgy tűnik, új fejezet kezdődik a magyar várak életében. ⁴²Az emberek talán jobban odafigyelnek a várainkra, fontosabbak lettek számukra, mint korábban. Meg akarják ismerni az országot, amiben élnek és ezáltal, a magyarországi várakat is. A csobánci vár népszerűsége, nem máról

⁴² A magyar várak között melyeken állagmegóvást, felújítást végeznek, az állam által nyújtott támogatás, aránytalanul oszlik el. Vannak várak, például a sümegi vagy a szigligeti vár, melynek költségeit milliárdokban számolhatjuk, míg például a csobánci vár támogatása az elmúlt 5-6 évben nem haladta meg a 10 millió Ft-ot sem.

holnapra jutott a mai szintre, hosszas évek munkája, népszerűsítése áll mögötte. Az alapítványnak kevés anyagi forrása van reklám célokra, ezért igyekeznek minden lehetőséget megragadni. A vár felújítását például a Gyulaffy napok megrendezéséből tudja az alapítvány finanszírozni. A Gyulaffy napokat idén 10. alkalommal sikerült megrendezniük. Ezeket a napokat igyekeznek színessé, látványossá, korhűvé tenni és a folyamatosan növekvő létszám azt sejteti, hogy ez sikerül is. A várkapitány elsősorban a szájhagyomány útján terjedő népszerűsítésben hisz, úgy tartja, hogy aki egyszer eljött és jól érezte magát a Gyulaffy napokon, az úgyis viszi a hírt az ország valamely szegletébe. De nyilván nem bízhatják csupán csak a kedves látogatóra a hírvivő szerepét. Mikor egy ilyen fontos ügyről van szó, törekedniük kell más fajta népszerűsítési formára is. A rendezvény előtt szóróanyaggal és plakátokkal hívják fel az emberek figyelmét a rendezvényre. Ezen kívül, a televízióban, rádióban, internetes portálokon, kiállításokon szóróanyaggal hívogatják a látogatókat. A reklámra 10 %-át fordítják a bevételnek. Több csatornán szerepeltek és szólhattak a Gyulaffy napokról. Többek között idén először kaptak az egyik televíziós csatornától lehetőséget arra, hogy egy hétig 20 másodpercig reklámozhassák a rendezvényt és ezáltal a csobánci várat is a tévéképernyőn. Ha sikeres a rendezvény és a mérlege pozitív, akkor azt mind a vár felújításra tudják fordítani. Sajnos nem mindig sikerült pénzt gyűjteni a Gyulaffy napok megrendezésével. Az évek során volt olyan is, hogy a rendezvényt negatív mérleggel zárták. Mára sikerült egy országos szintű rendezvénné kinőnie magát. Magyarország legnagyobb seregszemléjével, melyben 23 csapat vesz részt, 270 fővel. Szerencsére, amióta a vár felújítása megkezdődött egy év sem telt el tehetetlenül, hogy ne tudtak volna a váron valamilyen felújítást végezni. A 10 év alatt az emberek megismerték a várat, folyamatosan hallottak róla és szép lassan elterjedt/terjed a híre országszerte és szerencsére vonzza az érdeklődőket. A látogatók úgy nyilatkoznak, hogy az országban a várból nyílik a legszebb kilátás. Szerencsére a Lovasbandérium és a Gyulaffy napok bevételein kívül önkéntes felajánlások is érkeznek a vár megmentésére. Vannak vármentő hétvégék is, évente 3-4 alkalommal. A legutóbbi, 2012. október. 20-21-i hétvégén az ország minden részéből érkezett a segítség. Összesen 123-an dolgoztak a vár megmentésén. A rekonstrukciós munkálatokban bárki részt vehet, aki tenni szeretne a csobánci várért. Ki mihez ért abban nyújthat segítséget. Minden felajánlást szívesen vesznek. Ha valaki nem konkrétan a vár körüli munkálatokban tud segédkezni, de például a pályázatírásban, reklámban, vagy egyéb feladatkörben tud hasznukra lenni, azt is szívesen veszik és hálásak érte.

Gyulaffy László Hagyományőrző Lovasbandérium:

A Gyulaffy László Hagyományőrző Lovasbandérium 2003-ban alakult. Azért a török hódoltsági időszak jellegzetességeit választotta magának a Bandérium, mint megjelenítendő korszakot, mert a vár legfényesebb időszaka a török időkre tehető. A célja, hogy összefogja azokat az embereket, akik tenni szeretnének a vár állagmegóvásáért és felújításáért. A bandériumnak 10 fő lovas, 15 fő talpas és 6 fő tüzérje van. Központja a Gyulakeszi lovarda. Számos fellépésre, bemutatóra nyílt alkalom az évek során, melynek bevételeiből támogatni tudták/tudják a csobánci vár felújítását. Többek között: Szigetvár, Kerkáskápolna, Gyulakeszi falunapok, Tapolca történelmi megemlékezések, Szigliget, Nagyvázsöny az elsődleges helyszínek. Németh Gyula az interjúban többek között azt is elmondta, hogy nyári időszakban sokszor (szerencsére) egy időben több helyen is meg kellene jelenniük a Lovasbandérium tagjainak, ami a népszerűségük mértékét, illetve a kor és a vár iránti érdeklődést is mutatja. Egy Gyulaffy László Hagyományőrző bemutató tetőtől-talpig korhű ruházatban, lovas felszereléssel, fegyverzettel és a kor jellegzetességeit megjelenítve történik *(lásd 21-es, 22-es számú képet)*. Mint megtudtam Németh Gyulától, ez oly mértékben mutatkozik meg, hogy még a bemutatóikon és felállított sátraikban sem mutatják semmilyen jelét annak, hogy nem a XVI. századi Magyarországon vagyunk. A XXI. század jellegzetességeivel, mint például műanyag palackkal, nem találkozunk, mely apróságnak tűnhet, de ha jobban belegondolunk, rájövünk, sokszor a részletekben rejlik a lényeg. Törekszenek a hitelességre, korhűségre. Ezt rendkívül fontosnak tartják. Ha valamit csinál az ember, akkor azt csinálja jól, másképp nincs értelme belefogni. Feltettem a kérdést, hogy vajon az emberek csupán pusztán szórakozásként tekintenek egy korabeli bemutatóra, vagy átérzik a hagyományőrzés fontosságát. A válasz nyilván a szórakoztatás fontosságát emelte ki, de szerencsére nem elhanyagolva az információátadást, mely egy kortörténeti kiselőadássá nőtte ki magát bemutatóikon. A pontos információ átadását azért tartom fontosnak én is, mert sajnos napjainkban találkozhatunk olyan hagyományőrző csoportokkal, akik nem csak az ismeretanyagot hagyják el bemutatóikon, hanem a korhűséget is, melynek jellemeznie kellene az általuk megformált történelmi időszakot. Amely több problémafelvetést is von maga után. Ugyanis, ha hamis ismeretekkel gazdagodunk egy olyan csoporttól, melynek látszólagos célja a hagyományőrzés lenne, milyen hiteles adatokat hagyhatunk az utókor számára. Szerencsére vannak hagyományőrzők, mint például a Gyulaffy László Hagyományőrző Lovasbandérium,

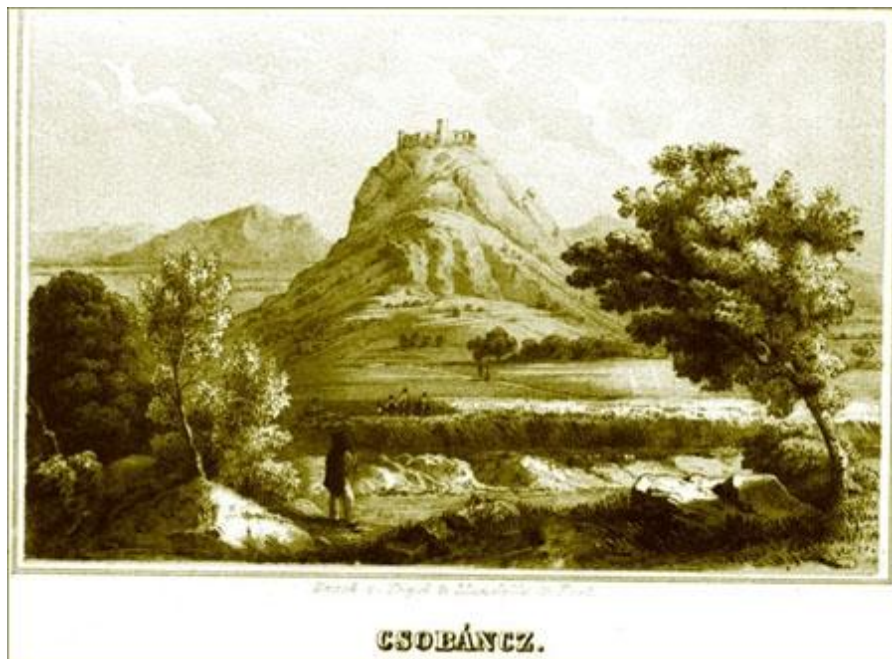
mely nemcsak öltözékében, fegyvereiben, hanem fegyverforgatási technikájában is törekszik a minőségi megvalósításra.⁴³

Összegzés:

A dolgozat elején kitűzött céljaimat úgy érzem teljesítettem. Sorra vehettük a vár életén keresztül a történelem váltakozásait és a várral kapcsolatos jelentősebb eseményeket, melyeknek történeti hangulata, reményeim szerint némi vágyódást váltottak ki az olvasóból a kor iránt. A Gyulaffy - család magyarországi megjelenésének és sajnálatos eltűnésének, dicsőségesebb és szomorúbb napjainak is szemtanúi lehettünk. A Gyulaffy-család legkiemelkedőbb tagjáról Gyulaffy László életébe és katonai pályafutásába bepillantást nyerhetett az olvasó. A vár utolsó legendás fejezete a Rákóczi-féle szabadságharc időszakában játszódott. Pár oldalon keresztül, azt hiszem sikerült a várórség bőrébe bújnunk és átérezni az általuk érezhetett félelmet, bátorságot és elszántságot. Együtt örülhetett velem az olvasó, mikor felfedezte a párhuzamot a csobánci várat védő katonák és a mai vármentők között, akik nem ismerve félelmet és akadályt, harcolnak a várért. Végző soron részben megkaptam utolsó kérdéseimre, hogy „miért hagyjuk elpusztulni várainkat?”. Úgy gondolom talán a hanyagság, nemtörődömség csupán álcája lehet a tudatlanságnak. Tudatlanok vagyunk addig, míg nem eszmélünk rá, mennyi kincset rejt a haza számunkra és utódaink számára. Az állami támogatás eloszlásának egyenlőtlensége csak nehezíti a várak helyzetét, de úgy gondolom, talán reménykedhetünk némi változásban a jövőre nézve. De mindenképpen tennünk kell hazánk kincseinek megóvásáért.

⁴³ Németh Gyula, Csobánc várkapitányával 2012. 10.27-én készített interjú alapján.

MELLÉKLET:

1-es számú kép: Egy XIX. századi metszet a csobánci várról.

2-es számú kép: Csobánc várának a feltárások előtt készített rekonstrukciós rajza.

3-as számú kép: 2012-ben a vár lábánál található Rossztemplom,

4-es számú kép: 2003-ban a felvezető út és a szárazárok kitisztítása után.

5-ös számú kép: Gyulaffy László, Csobánc várkapitányáról készült mellszobor, Gyulakeszin.

6-os számú kép: A vár látképe DK-i irányból. A fotón az őregtorony állagjavító munkálatai láthatóak.

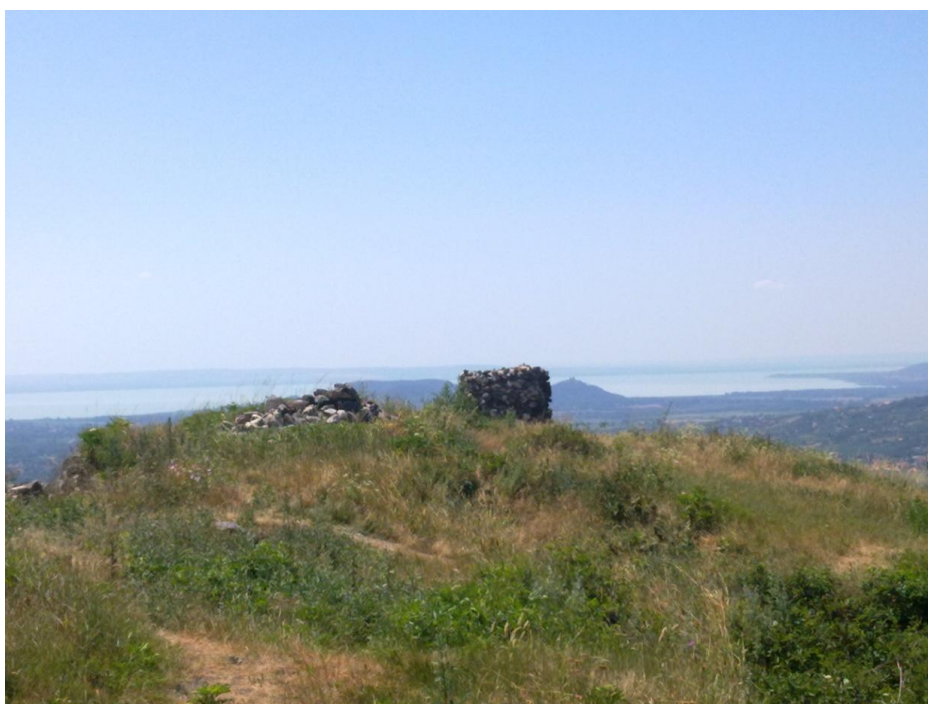
7-es számú kép: Az öregtorony Ny-i előtere a 2011-2012-ben előkerült várrészlettel.

8-as számú kép: A csobánci vár madártávlati képe 2008-ban a már elkészült D-i fal és K-i fal rekonstrukciójával.

9-es számú kép: A csobánci vár madártávlati képe 2011-ben, amikor az öregtorony feltárása befejeződött.

10-es számú kép: Kilátás a csobánci várból a Szigligeti-, és a Keszthelyi-öbölre.

11-es számú kép: 2008-ban a keleti falszakasz támpillérei.

12-es számú kép: 2008-ban a keleti falszakasz felújítása látható. Támpillérekre ráhúzták a falakat.

13-as számú kép: Felújítási munkálatok közben, 2012. október.

14-es számú kép: A délnyugati falsarok felújítása.

15-ös számú kép: A délnyugati falszakasz „L” alakú építménye.

16-os számú kép: A DNy-i falszakasz, „L” alakú építményének egy részlete.

17-es számú kép: Az Öregtorony munkálatok közben, falazás előtt, 2011 decemberében.

18-es számú kép: Munkálatok-, falazás után. 2012 nyara.

19-es számú kép: A Gyulaffy – napokon résztvevő hagyományőrzők egy csoportja 2012-ben, háttérben a csobánci várral.

20-as számú kép: Gyulaffy László Hagyományörző Lovasbandériumról készült kép a csobánci várral a háttérben.

21-es számú kép: Korabeli harci események megelevenítése.

22-es számú kép: A Bandérium tagjai páros küzdelem gyakorlása közben.

MOL Esterházy-cs.hg.ág.lvt.
P-125 Pál nádor iratai 52.cs.
115.k. No.11687. /Filmtár 4752.doboz/

Csöbánc inventárium
1672.jan.12.
1687

I n v e n t a r i u m

Csöbáncz varaban minden nemő hazokban Palatákban s kapolnaban Partikaknak és Ezközőknek föl Jedczisse

Az kapolnaban

Két kehely, Crucifixus Elefant Czontbul, Csá.eik/?/ Giemantokal be fogua, felől Egi Csilagh ugian Cseh giemantokal rakua, Rezbul valo giertia tarto Ittem kett kicsin giertia tarto, misse mondo könyű ala valo vankos, misse mondo könyű, egy misse mondo ruha, egy kis Czöngető, Ittem három kep Csilagh farmaiara, Ittem egi Erős Ladaozka, Ittem nagy Euangelistaknak képe, Ittem kett nagy Boldogh Asszony képe, négy keszkenied, egy Casula, Egy antipendium

Ittem az palatabul bé nyilott Arniek székhez ualo hazban egy Aito plehesteol skulczostul, Ittem ezen hazban egy nagy bilikum és nagy kiseb öuegh, Ezen hazban Léuő Arniek Szeknek Aitsian se pleh se kulcz.

Ittem az Eöregb ebédlő Palataban ket hoszu Table kar szek 12 kapitának három kar szek. Ittem azon Palataban benylo Aito Plehestul skulczostul Ezen Palataban nanczen kemenozs, Ittem azon hazban egy Zöld kalha, de Leronlot Ittem egy Egy Ittem egy olmarium az falban.

Ittem azon hazbul nyilo pituarban Léuő aiton se pleh se kulcz Egy hoszu szek annak ket aitsian se pleh se kulcz Ittem az torgany/!/ alat ualo Batban Léuő Egy törköszet Aito on plehel skulcz nékuul.

Ittem egy ablakra ualo rozsz rostel, mely tiz szszul/!/ all Az Ur haza szüld uisselt karpital uont

Ittem aban Zold kemenozs, Ittem ket plehes Aito. Ittem azon hazban az ablakok épek, Ittem egy kérek astal, Ittem az Batt fölött Léuő Toroniban egy uas tarackkaczka Ittem azon Toromban a falon küöl egy harangh Az Piarczon egy kis Tarackk

. / .

Az nap kelőt Leuő /!/ Bastian egy taraczk, Ittem az nap
niugot: felől ualo Basttian ket taraczk, Ittem az kapul!/!
közben 15 sakálos egy Dobb.

Ittem egy t3r8d8z8t uas taraczk, Az Porhazban egy két fele
fele szakat rézbul ualo taraczkoccka, Ittem egy tung/?/ Por
az kit Eszterhasi Janos ur eő Ngha minapiban kültő!/!

Ittem Taraczk globis harnot fél tungal

Ittem fél tungk szakalos globis

Ittem nicloz LBuesse/?/ ualo kugli

Csanot Circiter huszon öt font

Ittem Gialogh Zaszlo kető Ittem azon Por hazon egy Lakat

Az uar kapuian havom Lakat

Eör Embere ualo q/?/ uass, negy Bélenoz niak uas haren

Az kapu felet Leuő hazban ket hosszú szék, Azon kapu felet

Leuő ~~xxxxxx~~ Pituarbul nylo masodik haz pusza

Ittem azon Uram eő Ngha hazaigh renden mind pusza

Az saffer hazban egy tábla Astal, Ittem egy hosszú szek

En Béky Gáspár recognoscalom hogy Vörös Fál vram ezen
fölykül specificált Vár beli portikát kezdhez percipálta.
Csobánczban dia 12 Januar Anno .1672.

IRODALOMJEGYZÉK:

Szakirodalom:

- Csorba Csaba: Regélő váraink (Magyar Könyvklub, 1997)
- Hangodi László: Csobánc vára és urai a középkorban (Tapolca, 2004)
- Illés György: Végek dicséretei, Magyar végvárak (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1985)
- Képes Krónika: Fordította: Bellus Ibolya (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986)
- Magyar Elektronikus Könyvtár:
<http://mek.oszk.hu/06200/06222/html/makolt180500003.html>
- Takáts Sándor: A török-magyar bajviadalok (Attraktor, 2012)
- Csobánc-inventárium 1672. jan. 12. Magyar Országos Levéltár. MOL Esterházy-cs.
- http://www.csobancvar.hu/magyar/oldalak/a_var_tortenete/
- Hangodi László 2012. 07. 13.-15. Gyulaffy–napokon elhangzott előadása
- Németh Gyula, Csobánc várkapitányával 2012. 10.27-én készített interjú